Kolumna – Bojana Kunst

Plesni konceptualisti

Naključje je naneslo, da sem si pred kratkim ogledala plesni predstavi, ki vsaka posamično zaznamujeta dve zadnji generaciji ustvarjalcev sodobnega plesa. Najprej novo predstavo Sonic Boom belgijskega koreografa Wima Wandekeybusa, nostalgični spektakel fizičnega telesa, ki je kljub vsej impulzivni moči vedno v sebi tudi nekako krhko in prelomljeno. Nato pa predstavo Thomasa Plishckeja, predstavnika nove konceptualistične generacije devetdesetih, asketsko in samoreflektivno koreografsko delo, kjer se plešoče telo razgrinja predvsem kot jezik, vzpostavljajoč povezave z različnimi diskurzivnimi, političnimi in estetskimi konteksti uprizarjanja.

Nova generacija konceptualistov (med najbolj znanimi predstavniki so Jérôme Bel, Xavier Le Roy, Alice Cauchat, Thomas Plischke, Maat Kangroo, Ester Salomon, Boris Charmatz, Marten Spangberg), ki na evropski sodobnoplesni sceni nastopi konec devetdesetih, sicer razmišlja o telesu drugače kot generacija, ki ji pripadajo Wim Wandekeybus, Anne Teresa de Keersmaeker, Lloyd Newson, Vera Mantero, Jan Fabre, a spet ne tako zelo drugače, kot se na prvi pogled zdi. Tako fizična osemdeseta kot pozna konceptualistična devetdeseta v sodobnem plesu zaznamuje zavedanje o telesu kot tistem neavtonomnem, krhkem, vmesnem polju prehajanja, ki je individualno, spolno, socialno določeno in vedno prepleteno z večplastnimi diskurzi. Čeprav bodo na prvi pogled vsi »plesni konceptualisti« poudarjali zavedanje o političnosti in performativnosti telesa, pa če pogledamo tipične predstave osemdesetih in začetka devetdesetih, se te prav tako navezujejo na podobne koncepte: samo spomnimo se artificialnega urbanega telesa Anne Terese de Keersmaeker ali prehajajočega spolnega telesa britanske skupine DV8. Lahko rečemo, da se gladka abstraktna struktura telesa razlomi in dekonstruira že s koreografskimi postopki v osemdesetih letih (predhodnica je vsekakor koreografinja Pina Bausch) in nova generacija konceptualistov ta neplesni kontekst telesa samo še zaostri, s tem ko ga teoretsko in manifestno artikulira. Kje je torej treba iskati tisti prelom, ki se zgodi konec devetdesetih, in o čem nam ta prelom pripoveduje?

Nova generacija plesalcev in koreografov »konceptualistov« svoj vstop na evropsko plesno sceno naredi z radikalnim okleščenjem vsakega estetskega koncepta in svojo generacijsko povezavo najde drugje. Če osemdeseta še verjamejo, da je koreografski postopek mogoče premisliti znotraj estetskega polja in tam zgraditi drugačno artikulacijo plesa, pa konec devetdesetih prav v tej najmlajši generaciji nastane močan odpor. To ni izraz nove poetike, novega verjetja ali iskanja nove koreografske forme, temveč močan odpor do načina vzpostavljanja sodobnega plesa, njegove reprezentacije in produkcije, njegovega mesta v sodobnosti.

S podobno močjo se je ta premik zgodil mogoče konec šestdesetih z delom Lucinde Childs in skupine Judson Church – in ni naključje, da je prav to obdobje močna referenca nove generacije. Gre namreč za skupen političen in umetniški moment, ki druži oba generacijska načina odpora; tistega konec šestdesetih, ki se upre privilegiranemu abstraktnemu modernizmu sodobnega plesa, in tega s konca devetdesetih, ki problematizira produkcijsko in marketinško univerzalnost fizičnega in plesnega spektakla. Nova generacija tako odreagira predvsem na produkcijske mreže, transparentnost in komercialno prepoznavnost sodobnega plesa, na njegovo dekoracijsko vrednost, na komercialno prepoznano in distribuirano sodobnost. Ta reakcija ni samo posledica rekonceptualiziranja telesa, pač pa še nekega drugega impulza: zamajala je meje teritorija sodobnega plesa in ga premaknila veliko bliže vizualnemu. Tukaj ne govorimo samo o kozmetični spremembi, pač pa zlasti o spremembi v načinu mišljenja o reprezentaciji in uprizarjanju, ki ga ustvarjalci nove generacije razumejo veliko bolj politično, kontekstualno in relacijsko.

Nova plesna generacija je brez iluzij, ne provocira, niti ni subverzivna niti ne preveč radikalna. Je pa res, da je izredno pragmatična in operativna ...

Prav razprtje lastnega teritorija drugačnim načinom umetniškega delovanja je tista temeljna značilnost, ki danes zaznamuje generacijske premike, še posebno v scenskih umetnostih, ki so z aktualnostjo zavezane sodobnosti na poseben način. Ne gre le za preobračanje estetskih in formalnih konceptov, marveč predvsem za preverjanje lastne politike delovanja, načinov odgovornosti, povezav in mesta, ki ga imajo v sodobnih spektakelskih strukturah. Plesni konceptualisti tako bolj kot o plesu razmišljajo o svojem lastnem mestu v njem; velikokrat delujejo zelo marginalno, asketsko in obrobno, a hkrati tudi taktično: ne gre jim za nevidljivost, temveč za zelo zavesten premik v načinu izvedbe plesa. Nova generacija je brez iluzij, ne provocira, niti ni subverzivna niti ne preveč radikalna. Je pa res, da je izredno pragmatična in operativna: z lucidnim mešanjem jezikov telesa in različnimi načini umetniškega delovanja razpira problematično politiko uprizarjanja in publiko vendarle postavi pred zahtevo, da poišče še drugi pogled.

Bojana Kunst

Pogovor z Vladimirjem Osolnikom

Slavisti in slovenisti naj bi delovali na etični pogon

Samostojnost slovenistike je v novih razmerah nujna – Ostaja študijska in organizacijska povezanost – Večina diplomantov slavistike se ustrezno zaposli

Dr. Vladimir Osolnik je bil zadnji predstojnik skupnega Oddelka za slovanske jezike in književnosti na ljubljanski filozofski fakulteti, ki se je pred letom dni razdelil na samostojna oddelka za slavistiko in slovenistiko. Kaj je ostalo na današnji slavistiki, katere predstojnik je, kaj je ostalo skupnega v študijskih programih in kakšno je sodelovanje med oddelkoma, so bila glavna izhodišča našega pogovora.

Mineva leto, odkar je senat filozofske fakultete sprejel sklep o razdelitvi takratnega Oddelka za slovanske jezike in književnosti na Oddelek za slavistiko in Oddelek za slovenistiko. Sta bili pobuda slovenistov in odločitev senata smiselni?

Hitro je minilo to prvo leto samostojnosti obeh oddelkov, za katero smo si dalj časa prizadevali slavisti in slovenisti, tudi sam kot predstojnik Oddelka za slovanske jezike in književnosti. Potrdilo je umestnost preureditve ustanovnega in največjega oddelka prve slovenske Univerze, ki je bila v novih in spremenjenih razmerah nujna.

Na katerih točkah ste tesnejše stike s slovenistiko obdržali oz. kako poteka komuniciranje med oddelkoma? Saj se menda ne obnašate kot užaljena ločenca?

Oddelek za slovanske jezike in književnosti, ki je v letu 2001 zaposloval 59 delavcev, imel 1129 študentov (in še 80 izrednih in podiplomskih), 23 habilitiranih učiteljev (9 lektorjev, 14 asistentov, asistentov stažistov, mladih raziskovalcev, knjižničarke, tajnici, zaposleni v Centru za slovenščino), je uspešno deloval osem desetletij. Začeto delo uglednih znanstvenikov nadgrajuje sedanji rod na obeh oddelkih. Komuniciranje med njima poteka normalno, kolegialno in tudi prijateljsko, kot je v navadi med nekoč člani istega oddelka. Ne vidim razloga, da bi se obnašali kot užaljena ločenca.

Kaj oz. katere smeri, katedre in lektorati sedaj predstavljajo ljubljansko slavistiko in kaj sta oddelka glede študija obdržala skupnega?

Na oddelku za slavistiko so samostojne študijske smeri za ruski jezik in književnost, hrvaški, srbski in makedonski jezik s književnostmi in primerjalno slovansko jezikoslovje, z lektorati za bolgarski, češki, hrvaški, makedonski, poljski, ruski, slovaški, slovenski in srbski jezik. Skupni so tajništvo, predavalnice in knjižnica. Študijskih programov nismo spreminjali. Skupna naj bi bila tudi prizadevanja za mednarodne prireditve in objave v obeh slavističnih glasilih, za uveljavitev slovenščine na tujih univerzah oz. pri recipročnih nastavitvah tujih lektorjev na slavistiki. Slušatelji slovenistike izbirajo lektorate slovanskih jezikov, poslušajo predavanja o skupnih slavističnih predmetih, npr. stari slovanščini; na slavistiki slušatelji nekaterih študijev izbirajo lektorat slovenščine in pregled slovenske književnosti. Samostojni slovenisti opravljajo izpit iz pregleda južnoslovanskih književnosti, ki zajema hrvaško, srbsko in makedonsko književnost. Tako se elitno izobraženi slovenisti vsaj delno razgledujejo po izvirni južnoslovanski umetniški besedni ustvarjalnosti.

Pa je na slavistiki dovolj slovenistike in na slovenistiki dovolj slavistike? Seveda glede na to, da sta obe v Ljubljani.

Delim mnenje nekaterih uglednih slavistov doma in na tujem, da je uporabnega, slavističnega znanja v programu slovenističnega študija premalo: menim, da je v slovenskih premislekih nasploh premalo prisotna vednost o slovanski jezikovni in literarni preteklosti oz. neizčrpni zakladnici slovanskih ter južnoslovanskih dosežkov. Vendar spoštujem neodtujljivo pravico univerzitetne svobode raziskovanja, poučevanja in učenja: kolegi slovenisti vedo, kakšne cilje in kako široke profile diplomantov slovenistika potrebuje.

Izpad vednosti o slovanski pisavi, književnosti, cerkvi in kulturi, ki je slovenska javnost, podvržena diktatu nemške in italijanske jezikovne komunikacijske sfere, ne pozna in jo zato podcenjuje, krčenje števila ur pouka slovanskih jezikov na lektoratih ali celo njihova izločitev pa bi bila s stališča slavistov, in tudi širšega dolgoročnega nacionalnega interesa, vprašljiva.

S kolegi na slavistiki se zavzemam za drugačno pot in ponujam slovenski javnosti v premislek: Ali obstaja slavistika brez slovenistike? Ali obstaja slovenistika brez slavistike? Ali diplomirancem slovenskega jezika in književnosti škoduje poznavanje slovanske jezikovne in literarne preteklosti oz. sedanjosti? Ali jim škoduje znanje slovanskih jezikov? Ali so slovanske književnosti konstitutiven del svetovne književnosti? Ali so po obsegu in dosežkih manj pomembne od nemške, kot to kažejo ure v učnih načrtih? Ali obstaja svetovna književnost brez južnoslovanskih književnosti? Ali lahko diplomanti fakultete v Sloveniji dosežejo diplomo brez enega samega semestra oz. izpita iz slovenskega jezika?

Zaradi odgovorov na ta vprašanja in objektivnejše podobe sveta si želim, da bi glede študijskih programov novoustanovljena oddelka obdržala in razvijala več skupnega. Sicer pa bi se o tem moral izreči širši slavistični krog.

Kolikšen je vpis na katedre in zanimanje za lektorate? Ali je – če malo pomislimo na slovenistiko na Dunaju – katera smer ogrožena zaradi premajhnega števila študentov?

Vsakoletni vpis na študijske smeri na našem oddelku se je ustalil: južnoslovanski jeziki s književnostmi in ruski jezik in književnost imata v prvem letniku po 60 slušateljev, primerjalno slovansko jezikoslovje 5; temu je treba dodati tiste, ki letnik ponavljajo, in številne sloveniste, ki obiskujejo lektorate po izbiri. Dobro so obiskani prav vsi lektorati slovanskih jezikov, saj spremljajo študij slovenistike in slavistike, morda nekoliko bolje ruski, slovaški in poljski. Predvideni prehod na t. i. kreditni sistem bo razmerja verjetno spremenil: lektorati bodo združevali slušatelje z različnih oddelkov in celo fakultet. Pričakujem, da bomo do takrat uvedli diplomski študij češkega, poljskega in slovaškega jezika, za kar smo vzgojili kompetentne kadre in pripravili sodobne, mednarodno primerljive študijske programe.

Od kod prihajajo študenti, s kakšnimi cilji, koliko jih je in kje se lahko (in koliko se) zaposlijo?

Študentje slavistike, skupaj jih je okoli 400, prihajajo iz vse Slovenije. Nekaj jih je študij izbralo čustveno, nekateri celo po naključju. Odvisno od vloženega truda, znanja in nadarjenosti, ob predavanjih, seminarjih in terenskih vajah, ki jih vodijo kompetentni in zavzeti učitelji, večinoma dosegajo svoje cilje. Kolikor vem, so se doslej vsi diplomanti zaposlili kot prevajalci, uredniki, novinarji, lektorji, učitelji ...

Kako je s financiranjem oddelka? Kdo financira tuje predavatelje in lektorje?

Delo lektorjev slovenščine in tujih jezikov na oddelku financira država: domače lektorje prek fakultete in tuje prek recipročnih meddržavnih pogodb, slovenske na tujih univerzah pa prek centra za slovenščino in komisije za slovenščino na tujih univerzah. Žal so sredstva za to nenadomestljivo in nujno delo, na katerem temelji pedagoški proces.

Sredstva so seveda skromna in še do teh je verjetno težko priti.

Kot predstojnik sem se tudi jaz večino delovnega dne ukvarjal, in se še ukvarjam, žal brez uspeha, s prepričevanjem odgovornih, natančneje: s prosjačenjem za sredstva za obstoj, kadrovsko in prostorsko sanacijo OSJK ter za nujno posodobitev študijskega procesa, s povišanjem vsote za slovenščino v tujini, za dostojno plačilo tujim lektorjem, za stike in medsebojne izmenjave predavateljev oz., kot mi je bilo rečeno na najodgovornejšem mestu v ministrstvu za šolstvo: z naivnimi pričakovanji slavistov in slovenistov, ki od 60. let kljub izjemnemu povečanju števila študentov, hromeči prostorski stiski, nujnemu posodabljanju stroke, opaznemu napredku drugih oddelkov in služb ter celo sprembam političnega okvira delovanja oddelka niso pridobili ne potrebnih prostorov, ne novih kadrov, ne nujnih sredstev za sodobno produktivno in znanstveno relevantno delo.

Vi trkate na vrata financerjev, ti pa, če prav vem, na vest slavistov in slovenistov.

Odgovorni res pričakujejo, da bomo slavisti še naprej na fakulteti in zunaj nje delovali na etični pogon in da se bomo, kljub obveznostim, ki temeljijo na recipročnih dolžnostih slovenske države in obljubah politikov tujim državnikom ali mednarodnim forumom, kot je to trenutno aktualni primer s študijem češkega, poljskega in slovaškega jezika s književnostmi, zadovoljevali s ponavljajočimi se praznimi obljubami. Potrebne rešitve odlagajo, problemi pa se kopičijo in stopnjujejo. Sleherna država podpira uveljavitev svojega jezika in kulture v tujini in za te naloge vzgaja kadre ter ustanavlja potrebne institucije. Sredstva, ki jih namenjajo, so tem prioritetam ustrezna. Le Slovenija pričakuje, da se bodo kadri izpopolnjevali sami ter da bodo druge države in univerze slovenščino sprejemale in financirale po drugačnih kriterijih: izogiba se odgovornosti in predvsem plačilu tega koristnega dela.

Sicer pa lahko zatrdim, da večina pristojnih naslovov nima časa, da bi se ukvarjali s slavističnimi naivnimi pričakovanji ali njihovimi nepomembnimi zadevami, kot je npr. letošnji svetovni kongres slavistov v Ljubljani: okrog 800 slavistov z vsega sveta, in to najvišji možni intelektualni krog, ki bo avgusta obiskal Slovenijo, za te sogovornike ni zanimiv! In potem še govorijo o slovenstvu!

Manj denarja je po ločitvi slovenistike verjetno tudi zaradi manjšega števila izrednih in podiplomskih študentov?

Poglejte, sredstva ministrstva ne zadostujejo za obseg rednega dela. Limitirana so z vsakoletnim nekajodstotnim povišanjem nezadostne osnove, zato si oddelek z izrednim in podiplomskim študijem krije stroške manjših, nujnih zadev. V preteklosti smo tako sofinancirali pripravo mednarodnih znanstvenih srečanj o delu Urbana Jarnika in Toneta Pretnarja, natise zbornikov o srečanju slavistov in Kalenićev zbornik, učnega gradiva o makedonski drami, nabavili nekaj računalniške opreme, prenovili dva kabineta idr. Ker je študentov na rusistiki in južni slavistiki ter izpitov iz znanja jezikov znatno manj kot na slovenistiki, je finančni rezultat, kljub temu da so se učitelji odrekli plačilu za svoje delo, klavrn: s prilivom sredstev, ki znaša 146.000 sit mesečno, ne zmoremo niti plačil za pošto, telefon, fotokopije gradiv in testov, za skromno plačilo demonstratorjem, da o drugih potrebah sodobnega pouka ne govorim. Le izredna zavzetost in pregovorna skromnost mojih kolegov omogočata nemoten in uspešen potek dela.

Milan Vogel

Vladimir Osolnik Foto Blaž Samec

Branje po izbiri – Milan Dekleva: O trnu in roži

Poezija – »obrobna civilizacijska zadeva«

V kratkem predgovoru pove avtor zelo naravnost, za kaj v eseju O trnu in roži gre: za zagovor poezije. »Zagovarjamo nekaj, kar je v *kritičnem stanju.* Položaj pesnjenja je, ob prelomu tisočletij, v težkem položaju, v položaju družbenega obrobja in individualne neslišnosti. Zagovor poezije je torej beseda, ki se je je dotaknil dih smrti, šepet slovesa.« – Če pogledamo na stvar s konca, ko smo naslovni esej že prebrali, lahko rečemo tole: Milanu Deklevu gre za to, da bi v goščavi sodobnega časa osvetlil skritost trnja, zaradi česar vene roža poezije v neslišnost. A še bolj mu gre za to, da bi pokazal, kaj s to izgubo izgubljamo.

Piše Peter Kolšek

Po Gnezdih in katedralah (1997, Rožančeva nagrada istega leta) je to njegova druga esejistična knjiga; tudi prva je premišljevala o usodi pesništva in umetnosti, le da so premisleki izhajali iz mnogotere ponudbe sodobnih umetniških praks. Druga knjiga pa je s svojim osrednjim esejem osredotočena zgolj na poezijo kot civilizacijski fenomen, ki ga avtor opazuje v trenutku najvišje krize. Knjiga ima tudi drugi del, sestavlja ga deset kratkih esejev, ki so leta 2000 izhajali kot ponedeljkove kolumne prav na tej strani. Kakšna je zveza med obema deloma? Na zunanji pogled je ni, saj gre v drugem delu za »parcialne« pesniške observacije, bolj ali manj aktualno privezane na določene slovenske dogodke (izide knjig pesniških kolegov, obletnice), toda malo temeljitejšemu primerjalnemu pogledu sorodnosti med obojim ne bo težko najti: ena, okvirna, je visok zagovor poezije s posebnim ozirom na menjavo tisočletja, druga, »operativna«, pa globoko brižno brskanje po njenem ontološkem temelju.

Res, esej O trnu in roži nam priklicuje podobo avtorja, ki kot mislec, pesnik, svečenik in varuh (besede in njenega izročila, zapisanega v tisočletjih pesništva) zamišljeno blodi med ostanki velike človeške zgodbe, ki jo je najgloblje, najpopolneje sprejela vase prav poezija, zdaj »v skrajno kritični točki sveta«, pa se je ta zgodba izrekanja sveta skozi poezijo nepreklicno končala. Kajti »Resničnost je spremenila svet v fizično in metafizično grobišče, ljudi pa v prebežnike, ki so se v nenaklonjeni tujini morali odreči rodovnemu spominu, jeziku, obredom in sanjam. Nič nenavadnega, da so v svetu beguncev zagospodarili *umetni* svetovi, pa najsi smo se vanje zatekli s pomočjo drog ali informacijskih mrež.« In – če nadaljujemo podobo blodečega premišljevalca, ki se potika globoko pod površino šumnega sveta – mislec, pesnik, svečenik in varuh se, ko vzame(jo) v roke to ali ono sijajno ostalino (Dekleva si pomaga s poezijami Pessoe, Trakla, Celana, Rilkeja, Eliota, Bubra, Jimenéza, Padróna, Bachmannove in iranske pesnice Farough Farrokhzad) zaprepadeno čudi(jo) ne samo temu, kaj se je zgodilo s poezijo, ampak predvsem temu, kaj se je zgodilo s človeštvom, ki v poeziji ne prepoznava več svoje bitne zgodovine. »Čas, ki ga živimo, ni več ubožen«, – »polemizira« avtor z znano HöIderlinovo tožbo – »ampak otrpel, otopel. Kot bi človeka zajela *brezbrižnost*, kot bi bil svet na operacijski mizi, omrtvičen.«

Milan Dekleva: O trnu in roži. Literarno-umetniško društvo »Literatura«, zbirka Novi pristopi. Ljubljana, 2002.

Deklevov pogled na poezijo je bitnozgodovinski, heideggerjanski; samo tako je mogoča ta visoka tožba nad civilizacijsko izgubo poezije kot »svetega vznika sveta«, nad izgubo pesmi, ki je »enkratni sklic vsega«. Avtor prižene svoj zagovor poezije v najvišjo zgostitev na tistih mestih, kje podaja fenomenologijo razločenosti med »celoto sveta v pesmi in celoto osebne skušnje, s katero odpremo vrata pesmi«. Natančneje: ko skuša pokazati, kako se prav ta »razločenost« v poeziji nevtralizira »in povzroči, da človek in svet onemita v čisti *sopostavljenosti biti*«. Od tod – iz ozadja se pač svetlika Heideggrova »jasnina biti« – najde Dekleva poeziji argument, s katerim utemelji njeno eksistencialno razsežnost, njen (izgubljeni) smisel za človeka. Tu je ena od najbolj lucidnih formulacij, po kateri lahko prepoznamo bitni smisel Deklevove apologije pesništva: »*Jasnina* se človeku razodene kot nekaj zelo tihega in običajnega, zanjo ni treba nikakršnega razkošja, nobene eksotične, ekstravagantne izjemnosti. V vsakem, še tako skromnem človekovem bivališču lahko zažari jasnina, kar pomeni, da je jasnina povsod, da človeka kar naprej spremlja. Ne, ne spremlja ga kot angel varuh, saj ga ne more obraniti ne zla ne hudobije ne nesreče. Spremlja ga kot prosojna nevsiljivost, ki pa se vsakič, ko človek z vsem bitjem prisluhne biti, razodene in zažari. Razsvetljenje – in hipna odrešitev – ni dogodek, ki bi ga mogli popisati v lokalnih kronikah ali svetovni zgodovini. Nobenega hrupa ne povzroči, ampak nasprotno, vse hrupno posrka v smrtni mir, umirjenost, zmiritev: v *jasnino* onkraj naprezanja in želje, dobrega in zlega, obupa in zahvale. Trde zime, ki grize v kosti, ni več, ni več tujine in brezpotij, utihnila je kamnita bolečina praga. Le še žarenje jasnine, človekove najbolj človeške resnice, v kateri dom postane dom: pristan, sidrišče, privez biti.«

Takšen je torej (bil) pomen poezije za človeka. Ga je še mogoče ohraniti, je še mogoče kaj rešiti; ali obstaja upanje? Dekleva si ne dela lažnih utvar: »Za nami se je zaprlo stoletje, v katerem se je občutje človekove ogroženosti in tesnobe stopnjevalo hitreje kot proizvodnja slepil in lažnih upanj. Potomci *votlih ljudi, nagačenih ljudi* – in tu ne bodo pomagala genska popravila – smo stopili na prag *brezglasne* prihodnosti. Tišina, ki pada na nas, pa ni nebeška mana, ampak kisli dež govoričenja. Svet, ki ga vodi preobilje senzacij, predmetov in informacij, povzroča eno samo velikansko Odsotnost.«

V tem porazu, v katerem nas čaka »brezglasna prihodnost«, ko je jasno, da je tudi zagovor pesmi »priprošnja za nekaj, kar je nepreklicno odšlo«, ima poezija pred sabo samo še eno priložnost in eno samo »nalogo«. Kajti »vprašanje zakaj pesništvo,« pravi Dekleva, »vedno močneje prizadene človeško eksistenco. Moč omenjenega *zakaj?* se namreč *krepi* zaradi gostote nihilizma, ki odmeva pod praznim nebom in v osirotelih dušah«. In poslednji smisel pesništva, s katerim se esej konča: »Že mogoče, da je s pesnjenjem konec, vendar moramo vedeti, da bo konec človeka *pesniški*. V pesmih se *poslavljamo kot ljudje*.« Ni veliko, a nekaj vendar je!

Esej O trnu in roži je tožba, velika tožba. Ena od tistih, ki so izrekane iz občutja metafizičnega nihilizma. Kot tožba pripadajo izvorno poeziji, veliki poeziji 20. stoletja, pa tudi (pesniški) esejistiki, ki se na elegičen način posveča usodi pesništva in človeštva v sedanjem in bližnjem prihodnjem svetu. Kar zadeva Milana Dekleva, ki je tudi pesnik, je z esejem »zgolj« prestopil iz enega v drugi, od prvega ne zelo oddaljen način.

Kljub temu je esej O trnu in roži tožba, velika tožba. Ena od tistih, ki so izrekane iz občutja metafizičnega nihilizma. Kot tožba pripadajo izvorno poeziji, veliki poeziji 20. stoletja (tudi Deklevove osrednje pesniške zbirke so zapisane v tem risu), pa tudi (pesniški) esejistiki, ki se na elegičen način posveča usodi pesništva in človeštva v sedanjem in bližnjem prihodnjem svetu; Deklevove tovrstne reference so N. Berdjajev, O. Paz in zlasti P. Sloterdijk.

Kar zadeva Milana Dekleva, pa je ta z esejem »zgolj« prestopil iz enega v drugi, od prvega ne zelo oddaljen način. Tudi tu je tekstura gosta, asociativna, meniško asketska – kot v njegovi najbolj zreli poeziji. A žal tudi, z diskurzivnega vidika, preveč eliptična, zlasti je slabo razvidna korespondečnost med posameznimi problemskimi toposi. Na delu je pesniški jezik, katerega naslovniki so pesniki. S tem je tudi zagovor poezije »obsojen« na to, da mu prisluhnejo samo zagovorniki, ki so to že po naravi stvari. S stališča, da je tako in tako prepozno, je to navsezadnje logično.